

УДК 81-115'42:821.161.2-32

ПОРІВНЯННЯ В НОВЕЛАХ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Василь ГРЕЩУК,

доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна) vasyl.greshchuk@pnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-7011-3911

Researcher ID: N-6078-2018

Валентина ГРЕЩУК,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри загального та германського мовознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна) valentyna.greshchuk@pnu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-5702-6824

Researcher ID: AAE-8090-2019

Статтю подано до редколегії / The article is submitted to the editorial board: 30.09.2021.

Статтю опубліковано / The article is published:

*У статті проаналізовано порівняння в новелах Василя Стефаника з погляду їх формальної структури, виявлення типології суб'єктів і об'єктів художніх означень, їхнього емоційно-експресивного потенціалу. Встановлено, що аналізовані компаративні сполуки за їх формально-граматичною структурою неоднорідні. Більшість із них становлять порівняння зі сполучником **як**. Інші структурні різновиди порівнянь налічують від кількох одиниць до двох десятків. Це порівняльні конструкції із сполучниками **як коли би, якби, мов, мовби, наче б**, а також з протиставними сполучниками **а, але** та з пропущеним сполучником. Трапляються і компаративні сполуки, в яких порівняння виражено лексично – за допомогою слів із семантикою подібності, прислівниками з конфіксами **по-...-ому(и)**, іменниками у формі орудного відмінка або описовою конструкцією.*

Художня виразність, емоційно-експресивне навантаження, стилістична значущість порівнянь у новелах Василя Стефаника неоднакова. Помітний пласт компаративних сполук новеліст почерпнув із надбань народнорозмовних порівнянь загальнонаціонального чи регіонального характеру, яким властивий відносно стійкий, усталений зв'язок суб'єкта та об'єкта і повторюваність, що певною мірою зменшує їх літературноестетичну вартість. На їхньому тлі більший емоційно-експресивний вплив на читача мають компаративні сполу-

ки з нетривіальним, неординарним порівнянням суб'єкта й об'єкта. Найбільшу ефективність у вираженні мовної експресії засвідчили порівняння з розгорнутим, поширеним об'єктом, який деталізує, конкретизує, художньо увиразнює суб'єкт. У багатьох випадках такий об'єкт переростає в окремий образ.

Ключові слова: порівняння, компаративні сполуки, новели, Василь Стефаник, емоційно-експресивне забарвлення, об'єкт порівняння, суб'єкт порівняння.

COMPARISONS IN THE SHORT STORIES OF VASYL STEFANYK

Vasyl GRESHCHUK,

Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Chair of Ukrainian Language, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine) vasyl.greshchuk@pnu.edu.ua

Valentyna GRESHCHUK,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the General and Germanic Linguistics Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine) valentyna.greshchuk@pnu.edu.ua

The article analyzes the comparison in Vasyl Stefanyk's short stories in terms of their formal structure, identification of the typology of subjects and objects of artistic meanings, their emotional and expressive potential. It is established that the analyzed comparative compounds are inhomogeneous in their formal and grammatical structure. The vast majority of them are comparisons with a comparative conjunction "yak" (as). Other structural varieties of comparisons range from a few units to two dozen. These are comparative constructions with conjunctions "yak koly by", "yak-by", "mov", "movby", "nache b" (as if), as well as with opposite conjunctions "a", "ale" (but) and with a missing conjunction. There are also comparative compounds in which the comparison is expressed lexically – with the help of words with the semantics of similarity, adverbs with confixes "po- ... -omu(y)", nouns in the form of the instrumental case or descriptive construction.

Analysis of comparisons by semantic and thematic features of their subjects showed that almost half of them are the names of characters. From the names of impersonals, the most common in the function of the subject of comparison are the names of body parts, abstract entities, buildings, their parts, liquids, animals, plants, realities of the celestial sphere, places, food, tools, weapons, and other semantically distinct words. The function of the object of comparison is most often performed by the names of persons, animals, birds, insects, fish, plants, flowers, household items, tools, natural phenomena, food, liquids, water bodies, buildings, structures, clothing, hats, ornaments, objects of the celestial sphere, metals, abstract entities, somatic and locative names, a number of thematically separated words of subject semantics.

Artistic expressiveness, emotional and expressive load, stylistic significance of comparisons in Vasyl Stefanyk's short stories are not the same. The novelist drew a

notable layer of comparative compounds from the achievements of vernacular comparisons of a national or regional nature, which are characterized by a relatively stable, established relationship between subject and object and recurrence, which to some extent reduces their literary and aesthetic value. Against their background, comparative compounds with non-trivial, extraordinary comparison of subject and object have a greater emotional and expressive influence on the reader. The greatest efficiency in the expression of speech expression was evidenced by comparisons with a detailed, widespread object, which details, concretizes, artistically expresses the subject. In many cases, such an object grows into a separate image.

Keywords: *comparison, comparative compounds, short stories, Vasyl Stefanyk, emotionally-expressive coloring, object of comparison, subject of comparison.*

Постановка проблеми. Порівняння здавна є предметом різноаспектних студій у логіці, мовознавстві, літературознавстві. Лінгвістичний вимір порівняння пов'язаний передовсім із природою, сутністю, структурою, стилістичним функціоналом компаративних сполук. З огляду на те, що порівняння є важливим чинником формування ідіостилю письменника, необхідні попередні різнобічні дослідження корпусу порівняльних конструкцій кожного майстра художнього слова, узагальнення яких уможливить створення компендіуму з проблеми порівняння в українській художній мові. У зв'язку з зазначеним на увагу заслуговують порівняння в новелах «абсолютного пана форми» Василя Стефаника.

Аналіз досліджень. На порівняння як один із найпоширеніших і художньо значущих засобів у мові новел Василя Стефаника першим звернув увагу ще в міжвоєнний період минулого століття тоді ще молодий дослідник Іван Ковалик у статті «Характеристика стилю В. Стефаника. Порівняння й епітети як артистичний засіб образowości стилю Стефаника» (Ковалик, 2008, с. 397-403). Учений зазначає, що в кожному порівнянні необхідно розрізнити три частини: 1) те, **що** порівнюємо (comparandum), 2) те, з **чим** порівнюємо (comparatum), 3) те, **на основі чого** порівнюємо (tertium comparationis) (у сучасному трактуванні – суб'єкт порівняння, об'єкт порівняння та ознака порівняння). Залежно від їх наявності всі порівняння він поділяє на повні, яких у новелах трапляється дуже багато, та скорочені, що теж досить поширені, натомість безсполучникові порівняння хоч і вживаються, але зрідка. Окремо характеризує так звані *розвинені* порівняння, які мають ускладнену структуру, відмежовуючи їх від *поширених*, в яких одна річ порівнюється з двома або й більше предметами.

На переконання І. Ковалика, крім кількох прикладів порівнянь зі світу абстрактного й конкретного, інші взято лише зі світу почуттєвого.

Характерною особливістю Стефаникових порівнянь є неодноразове використання низки об'єктів порівняння (Ковалик, 2008, с. 399).

У пізніших дослідженнях відзначається глибокий зміст, багатство форм та майстерність використання компаративних сполук у новелах Василя Стефаника (Бондаренко, 1990, с. 124-128), своєрідність їх семантики (Іванова, 1991, с. 39-40), аналізуються функції порівнянь у новелістичних текстах (Кучеренко, 1991, с. 54-56).

Як можна висновувати з огляду вивчення порівнянь у новелах Василя Стефаника, до повного ґрунтовного дослідження зазначеної проблеми ще далеко. Існує потреба послідовного системного дослідження компаративних сполук, вжитих у мові художніх текстів новеліста за їх різними ознаками, зокрема з погляду формальної структури порівнянь, виявлення типології суб'єктів і об'єктів художніх означень, їхнього емоційно-експресивного потенціалу тощо.

Мета статті – охарактеризувати порівняння у новелах Василя Стефаника з погляду їх структури, типів суб'єктів і об'єктів та художньої виразності.

Виклад основного матеріалу. *Формально-граматична структура порівнянь.* За формально-граматичними ознаками абсолютна більшість порівнянь, вжитих у новелах Василя Стефаника, становлять ті, в яких суб'єкт компаративної сполуки порівнюється з об'єктом за допомогою сполучників. Зазвичай цю функцію виконує порівняльний сполучник *як*: Заскреготав зубами, *як* жорнами <...> (Камінний хрест), Хліби, *як* точила, та білі, *як* з фунтової муки (З міста йдучи), Опівночи мужики, *як* бджоли матку, обступили пана <...> (Воєнні шкоди), Ноги, синку, *як* коновки: ані їх пігнути, ані їх зібгати (Святий вечір), Вітер гнав, *як* гнений пес (Сон), Гавкаєш, *як* пес <...> (Май) та ін.

У деяких випадках (до двох десятків) сполучник *як* має у суб'єктній частині компаративної сполуки співвідносні займенники *такий, така, таке, такі* «якісно-характеризаційної семантики» (Городенська, 2007, с. 303); Менший то штудерний, *такий, як* старий (Вістуні); <...> бо ти *така* сліпа *як* кертиця <...> (Роса); Ще чепірнате *таке* [волосся], *як* нечисане повісмо (Підпис); Рідні діти *такі, як* чужі <...> (Дід Гриць) та ін.

Стільки ж компаративних структур засвідчено із співвідносним у суб'єктній частині прислівником *так*: Як стану, *як* глипну, то *так* мені весело, *як* мамі, що дивит си на свої діти (Майстер), Здавалося, що ті очі важили би *так, як* олова <...> (Новина), Заплакала за мнов хата. *Як* дитина за мамов – *так* заплакала (Синя книжечка), Ти, Боже, поливасш всю землю росою *так, як* ми розсадник (Роса) та ін.

Більше десяти порівнянь мають у структурі складений сполучник *як коли би*, в якому значення порівняння доповнене значенням умовності: Я не годна ночі зночувати, такі ночі довгі, довгі, *як коли би* десіть на одну склав (Святий вечір), Сказав оце Іван, та й здоймив руки вгору, *як коли би* мав гадку злетіти (У корчмі), А в голові, *як коли би* цигани клеветами гатили (Майстер), Як нараз дес не загримит, *як коли би* гора завалила си! (Майстер), Ей старий, старий, тото-с ні лишив, *як коли би-с* утік від сльобу (Янгол) та ін.

Кілька компаративних структур вжито з семантично діалектним порівняльним сполучником *якби*: Нахиливалися до себе і відхиливалися, *якби* дві галузці, що ними легенький вітер колише (У корчмі), І справді від горівки хребет затерпав, *якби* рукою відняло (Палій), Хатчина маленька, непоказна, виглядала між другими хатами, *якби* хто пустив між громаду гарних птахів, маленьку кострубату курочку (Палій), Лице смагляве, застрашене, *якби* діточе (Басараби), Верещала, *якби* з неї хто паси дер (Святий вечір) та ін.

Як і компаративні структури з сполучником *як*, порівняння із сполучником *якби* можуть мати в суб'єктній частині співвідносні займенник *такий* або прислівник *так*:

Якби хмара плачу, що нависла над селом, прірвалася, *якби* горе людське дунайську загату розірвало – *такий* був плач (Камінний хрест), <...> наші молоді вчені були коло него *такі* щасливі і ясні, *якби* він кождому поклав золоте колісце на голову (Дід Гриць), А взимі то мами прядуть кужіль та й співають свої дівочькі співанки, але *так* сумно, *якби* банували за молодим віком (Вечірня година), Гет люди падут долину, *так*, *якби* їх хто трутив у бульбону (З міста йдучи), *Такий* я страх дістав, шо най Бог боронит! *Отак*, *якби* ні хто сокиров зарубав у голову (Майстер), Але потім, братя, пішло все коміть-головою. *Якби* взяв на долоню піре та й подув, то *так* пішло все (Майстер), Прошу пийте, не розглядайтеся *так*, *якби* між збуїв попали (Такий панок) та ін.

З інших порівняльних сполучників, що поєднують порівнювані частини компаративних структур, трапляються ще поодинокі вживані *мов*, *мов би*, *наче б*: Але цю росу кожна стеблинка *так* рано двигає на собі, *мов* божий трунок (Роса, 206), А як у Львові заперли їх до арешту за бунт, то сіла на колію, а та колія *так* бігла й летіла до синів, *мов би* там, у машині, напереді горіло її серце (Марія), Диви си *так* дивно, *наче б* поправді на зорях бачив Україну (Марія). Зауважимо, що всі вони функціонують із співвідносним прислівником *так*.

Порівняння без сполучників, якщо й трапляються у новелах Василя Стефаника, то зрідка. Такими є порівняння, які виражаються граматич-

ною формою орудного відмінка: <...> а чорний дим розтягався *зієм* по синьому небі <...> (Марія), <...> а ліва рука Івана обвивала *сітею* синіх жил, як ланцюгом із синьої стали (Камінний хрест), Хотів крикнути на діти, аби Мартинові ячмінь віддали, але крик крізь горло не міг продертись, лиш гарячою *смолою* по тілі розходився (Скін), Андрійко виглядав як скупаний, волосся спадало маленькими білими *нивками* на чоло і шию (Мамин синок), Золотою *стрілою* прорізаю світляні висоти (Мос слово) та ін.

Поодинокими прикладами засвідчено порівняльні структури з опущеним сполучником, які близькі до метафори: *А діти – піна на воді...* щос на них трісне – та й понесете всі на могилу (Кленові листки), Та йдіт вже додому, та коли вас жінки зберут до церкви і коли я вімету оте *волосє*, *кінцік гриви з білих коней* (Могітці).

Трапляються також заперечні порівняння з протиставними сполучниками *а, але*: Хочь це не горівка, *а* болото, але з мужиком то так си має: що де в світі є найгірше, то він має віконати (Кленові листки), Ідіт, ідіт, бо ви не хлоп, *але* зальопана баба! (Злодій).

У деяких порівняння функцію відсутнього сполучника виконують слова з семантикою подібності. У новелах Василя Стефаника таким лексичним засобом порівняння виступає зазвичай дієслово *подобати*: *Подобала* хатина на якусь закліту печеру з великою грішницею, що каралася від початку світа та до суду-віку каратися буде (Сама саміська), Очі його помутніли, а чого його *подобало* на скаламучену керничку при дорозі (Дорога), <...> а урядник посеред них *подобає* на чорну мушку, що в густий мід залізла (Май), Грубе, пороздиране полотно із затертими червоними вишивками *подобало* на одіж жовнірів із війни (Осінь). Засвідчено й інші лексичні маркери порівняння: Аби не датися, він [Данило] роздирав очі, потирав рукою лице і *виглядав* на нещасливого борця, що от-от здасться на ласку і неласку ворога (Май), Не мав би си в кого вдати [Андрійко]! *Вікапаний* Михайло (Мамин синок).

В окремих випадках лексичний маркер порівняння *виглядати* доповнено ще й сполучником *якби*: Група [дітей] *виглядає так, якби* хто стряс із дерева великих лісниць, які на землі повалялися (Пістунка), Згори кінь *виглядав*, якби Іван його повісив на нашільнику за якусь велику провину <...> (Камінний хрест).

Зрідка порівняння виражається прислівником з конфіксом *по-...-ому(и)*: Траба, аби тьи дьидя увечір підстриг, бо, аді, яке патлате волосє. – *По-парубоцьки*, ма? (Мамин синок), Польки мині грай, *по-панцки*, мам гроші! (Камінний хрест).

Нарешті, трапляються складні описові компаративні структури, в яких підсумковій суб'єктній частині порівняння із прислівником *так* (*отак*) передує розширена, зазвичай кількареченнева, об'єктна частина, пор.: Та як часом якась долішня хвиля викарбутиць великий камінь із води і покладе його на беріг, то той камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний. Сонце лупає з нього черепочки давнього намулу і малює по нім маленькі фосфоричні звізди. Блимає той камінь мертвими блисками відбитими від сходу і заходу сонця і кам'яними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків. Глядить із берега на воду, як на утрачене щастя. *Отак Іван дивився на людей, як той камінь на воду* (Камінний хрест), В шум, гамір і зойки і в жалісну веселість скрипки врзувався спів Івана і старого Михайла. Той спів, що його не раз чути на весіллях, як старі хлопці доберуть охоти і заведуть стародавніх співанок. Слова співу йдуть через старе горло з перешкодами, як коли би не лиш на руках у них, але і в горлі мозилі понаростали. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листя, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз-на-раз зупиняється на кожному ярочку і дрижить подертими берегами, як перед смертю. *Іван та Михайло так співали за молодії літа* <...> (Камінний хрест), Але як до хати не входив тато, то вони знов злізали з печі, аби гирцювати по землі. *Так голуби спускаються цілим стадом на тік* (Осінь).

Характеристика компаративів за семантико-тематичними ознаками суб'єктів та об'єктів порівняння. Приблизно половину з усіх компаративів, використаних у новелах Василя Стефаника, становлять ті, у яких суб'єктом порівняння є особа-персонаж. Об'єктом у таких порівняннях є найрізноманітніші предмети, явища, властивості, які визначаються ознакою порівняння *tertium comparationis*, при цьому вона може бути як експліцитною (А у вечір лиш си укажеш до хати такий, як віхоть, як мийка усотаний, а вони тобі в один голос жінка і діти: «Нема хліба»), Як був здоровий, то *грався* цілий день коло моєї будки. *Порпався* заєдно у тім рівци, що дощ викопав довкола будки і витягав всякі камінчики. *Кураєтко без квочки*, ну, кажу вам, як *кураєтко* (Похорон), так і імпліцитною (*Синя, як пуп*, сиділа на печі посеред купи дрантя і безупину біла головою в стіну (Святий вечір).

Лише деякі Стефаникові порівняння ґрунтуються на прямиї характеристики особи-суб'єкта порівняння відповідним об'єктом порівняння на основі характерних ознак персонажа, що відображають його зовнішній вигляд або внутрішні якості: *Хлоп, як звір*, мали-сте труду доста, заки вліз си до хати? (Злодій); Дес умирают такі, шо лиш би їм бути, поки-

дають добро і мастки, а я, як отот твердий камінь, що го ніхто не годен роздавити (Осінь).

Однак абсолютна більшість компаративних сполук із персонажем-суб'єктом порівняння характеризує його не на основі зовнішніх ознак чи внутрішніх якостей, а через різні функційні ознаки персонажа, номіновані словами предикативної семантики. Низка порівнянь, вжитих у новелах Василя Стефаника, ґрунтується на функційній ознаці персонажа, вираженій дієсловами різної семантики. В кожному конкретному випадку, навіть у межах тотожної функційної ознаки персонажа, об'єкти порівняння зумовлені авторською художньою візією. «Природа порівняння, його семантична наповненість залежить від світогляду мовця; характеру його світовідчуття» (Стилістика, 1973, с. 143). Так, із дієсловом *верещати*, що стосується персонажа, засвідчено кожне по-своєму оригінальне порівняння: А Михайло ймив Івана за барки і шалено термосив і *верещав, як стеклий* (Камінний хрест); *Верещала [баба], якби з неї хто насидер* (Святий вечір); Ноги її посиніли від снігу, *верещала [мама], як несповна розуму* (Стратився).

Своєрідність і багатство характеристики персонажів у новелах Василя Стефаника за допомогою порівнянь пояснюється урізноманітністю функційних ознак героїв, які слугують базою порівняння, та свіжістю, несподіваністю, оригінальністю його об'єкта. Різнобічні, різноаспектні функційні ознаки персонажів уможливають несподівані порівняння високої художньої наснаги.

Іншу частину порівнянь у новелах Василя Стефаника становлять ті, у яких їх суб'єктом є назви частин тіла, абстрактних сутностей, будівель, споруд, їх частин, рідин, тварин, рослин, реалій небесної сфери, місця, їжі, знарядь праці, інші семантично розрізнені слова. Їхня художня виразність, образність, експресивність не поступаються тим, у яких суб'єктом є особа.

Багатством, різноманітністю й оригінальністю в новелах Василя Стефаника, тобто з чим хтось чи щось порівнюється. Функцію об'єкта порівняння часто виконують назви осіб, тварин, птахів, комах, риби, рослин, квітів, предметів господарського призначення, знарядь праці, явищ природи, їжі, рідин, водних об'єктів, будівель, споруд, одягу, головних уборів, прикрас, реалій небесної сфери, металів, абстрактних сутностей, соматичні й локативні назви, низка слів предметної семантики, семантично розрізнені.

Отже, суб'єкти й об'єкти порівнянь характеризуються семантико-тематичним розмаїттям та багатогранністю. У компаративних сполуках дуже рідко суб'єкт чи об'єкт порівняння функціонують безпосередньо,

завичай їх використання детерміновано природними або функційними ознаками того, що порівнюється, і того, з чим порівнюється. Ці додаткові компоненти в структурі порівняння значною мірою визначають структурні особливості та експресивно-емоційний і оцінний потенціал порівнянь, силу естетичного впливу на реципієнта тексту.

Образність порівнянь, їх художньо-естетична вартість у новелах Василя Стефаника неоднакова. Багато художніх означень письменник почерпнув із скарбниці загальнономовних порівнянь, які характеризуються певною усталеністю, стійкістю зв'язків суб'єкта й об'єкта, повторюваністю в розмовному мовленні. На такі порівняння багате мовлення передовсім персонажів: *хтось брикає, як кінь*; *хтось ірже, як кінь*; *хтось дужий, як дуб*; *хтось їсть, як свиня*; *хтось жере, як свиня*; *хтось, як пава*; *хтось кукає, як зозуля*; *хтось, як дуб (кучерявий)*; *хтось, як калина*; *хтось – піна на воді*; *днинка, як золото*; *солонина, як долоня*; *будинок, як дзигарок*; *ноги, як коновки*; *розум, як у дитини*; *волосся, як льон* і т.д.

Чимало таких порівнянь і в авторській мові: *хтось витріщив очі, як баран*; *хтось червоний, як рак*; *хтось червоний, як калина*; *хтось соромився, як дівчина*; *хтось побілів, як папір*; *хтось іззирається, як на чудо*; *сонце пестило (розігрівало кості), як рідна мама* і т.д.

Суб'єкти й об'єкти в таких порівняннях звичні, узвичаєні, зв'язок між ними відносно стійкий, вони поширені в розмовному мовленні і сучасного селянина-покутянина.

Близькі до них порівняння, в яких об'єкт порівняння виражений із використанням діалектних слів, що свідчить про обмежений ареал функціонування компаративної сполуки: *хтось вікапаний* ('зовсім подібний') до когось; *хтось тікає си* 'перебуває в позашлюбних стосунках, веде розгульний спосіб життя' як сука з *фірманом* 'візником'; *хтось гуляє, як збиточні* 'нечемні, пустотливі' діти; *хтось співає, якби банує* 'сумує, тужить' за молодим віком; *хтось складається як цізорик* 'складуваний ніжик'; *світло, як рантух* 'намітка з тонкого білого фабричного полотна'; *ноги, як бербена* 'колода'; *воли, як слимузи* 'слимак, равлик'; в голові, як коли би цигани *клевцями* 'молотками' гатили і т.д.

Низка порівнянь характеризується нетривіальними, неординарними поєднаннями суб'єкта та об'єкта. Рівень образності, художньої виразності, естетики, емоційно-експресивного впливу на читача у таких порівняннях помітно вищий, ніж у загальнономовних і діалектних, пор.: *І скавав я з могили на могилу, як осіннє перекошполе* (Дорога), *У тій хатині, що лізе під горб, як перевалений хрущик, лежала баба* (Сама саміська), *І пісня його душі згіркла, як зігнула пшениця* (Дорога), *Всякої*

бесіди було багато, але вона розліталася в найріжніші сторони, як підгнилі дерева в старім лісі (Камінний хрест), По тих нивах засягала тінь Іванова, як велетня, схиленого в поясі (Камінний хрест), Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбіг плач, як вітер (Камінний хрест), Очі його веселі, а чоло ясне, як керничка при пільній дорозі (Дорога), Всі невиразні й тасмні назви випрядуються з волосся звїзд, і, як пребагате намисто, обіймають її шию (Марія), У місячнім світлі розстелилася на долині ріка, як велика струя живого срібла (Новина), Зубами держи її, кохай [землю], як коли жінку, що тобі під руку вдала си (Сон), А свій камінь буду різьбити все, все! Аж на могилу свою його покладу, як мертву красу (Моє слово) і т.д.

Однак найбільшою образністю, емоційно-експресивною наснагою відзначаються розгорнуті порівняння, в яких передовсім об'єкт містить детальний опис із різноманітними доповненнями, включеннями в нього промовистих ознак-оцінок того, з чим порівнюється суб'єкт. Так, герой новели «Май» Данило проти свого можливого працедавця буде йти, як лелека по заболоченій низині, трясовині. Це порівняння в новелі доповнено низкою додаткових функційних ознак, суттєво увиразнюючи його об'єкт: *Побачивши його [пана], він має скинути капелюх з голови і йти проти нього так, як бузюк по млаці ходить – обережно, поволеньки, аби панського камінчика не вразити (Май).*

Семантика порівняння «земля, як дівка» вимагає деталізації, і в новеліста вона прочитується завдяки значущим доповненням, які й слугують засобом її декодування: *Земля все молода, вона, як дівка, свято є – то вбере си, будній день – то вона по-буденному вбрана, а все дівочить – відколи світа та сонця (Озимина).*

Деталізація, уточнення, розгортання об'єкта порівняння в різних контекстах неоднакові: *Пішов своєю дорогою, як птах, що своїх крил на собі не чує (Дорога), На биті горі оберну си, глипну на село, а мої, моспане, будинки, як та птаха легка, шо ледве землі торкає си (Майстер).*

Часто об'єкт порівняння переростає в панорамне зображення цілої події: *Сльози падали, як дощ. Як раптовий падали, що нараз пуститься, та й незабавки уймється (Страгився), <...> а урядник посеред них подобає на чорну мушку, що в густий мід залізла (Май), Згори кінь виглядав, якби Іван його повісив на нашильнику за якусь велику провину <...> (Камінний хрест), Дивилася ними [очима] так, якби на цілїм світі не було такого кутика, аби вона його не знала і, закотивши довгі білі рукави, не зробила би в нім того, що порядна господиня робить, аби вона не спрятала, не прихарила і не звела всього до порядку (Басараби),*

Розбігався, як той хлопець, що хоче яр перескочити і над самим яром усе стримується (Вечірня година) та ін.

Особливий тип розгорнутих порівнянь становлять ті, в яких один суб'єкт має два і більше об'єкти: *Те місто стоїть посеред сіл, як скостеніле село, як падлина вонюче, як смітник цілого повіту* (Такий панок), *Йдете коло води, а вона вас тягне, як цілює, як обіймає, як по чолі гладить* (Басараби), *Нараз вилетіла з печі хмара малих чортенят. Зависли над бабою, як саранча над сонцем або як турма ворон над лісом* (Сама саміська), *Якби хмара плачу, що нависла над селом, прірваласи, якби горе людське дунайську загату розірвало – такий був плач* (Камінний хрест), <...> *і котила си весна, як море, як потопа* <...> (Сини) і т.д.

Зрідка розгорнутий об'єкт порівняння містить новий суб'єкт порівняння, який слугує основою для його об'єкта, тобто формується структура з порівнянням у порівнянні: *Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листя, що ним вітер гонить по замерзлій землі, а воно раз на раз зупиняється на кожнім ярочку і дрижить подертими берегами, як перед смертю* (Камінний хрест).

Особливої художньої виразності, стилістичною досконалістю, емоційно-експресивного забарвлення досягають ті порівняння, в яких поширений об'єкт побудований за принципом нагнітання характеристик того, з чим щось порівнюється: *Мої слова невимовлені, мій плач недоплаканий, мій сміх недосміяний! Лягли ви на мене, як лягає чорне каміння зломаного хреста на могилу в чужині!* (Моє слово). Легко зауважити, що слова *плач, сміх* лягли не просто як каміння, а *каміння чорне* та ще й *з хреста* та ще й *зломаного і на могилу* та ще й *у чужині!*

Нарешті, найвищий ступінь образності властивий розгорнутим порівнянням, у яких об'єкт виражається складною описовою конструкцією, покликаною всебічно його охарактеризувати: *Та як часом якась долишня хвиля викарбутиць великий камінь із води і покладе його на беріг, то той камінь стоїть на березі тяжкий і бездушний. Сонце лунає з нього черепочки давнього намуду і малює по нім маленькі фосфоричні звізди. Блимає той камінь мертвими блисками, відбитими від сходу і заходу сонця, і кам'яними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не гнітить його тягар води, як гнітив від віків. Глядить із берега на воду, як на утрачене щастя. Отак Іван дивився на людей, як той камінь на воду* (Камінний хрест).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, порівняння в новелах Василя Стефаника за їх формально-граматичною структурою неоднорідні. Абсолютну більшість із них становлять компаративні сполуки з порівняльним сполучником *як*. Невелику кількість

порівнянь – від двох десятків до кількох одиниць – засвідчено з порівняльними сполучниками *як коли би, якби, мов, мовби, наче б*, а також з протиставними сполучниками *а, але* та з пропущеним сполучником. Трапляються і компаративні сполуки, в яких порівняння виражено лексично, за допомогою слів із семантикою подібності, прислівниками з конфіксами *по-...-ому (у)*, іменниками у формі орудного відмінка або ж описовою кількареченневою структурою з прислівником *так* у суб'єктній частині.

Аналіз компаративів за семантико-тематичними ознаками суб'єктів порівняння засвідчив, що приблизно половину з них становлять назви осіб-персонажів, при цьому лише зрідка назви осіб, як, зрештою, й назви неосіб, безпосередньо порівнюються з кимось чи з чимось. Зазвичай суб'єкт порівняння містить і різні функційні ознаки особи-персонажа, названі словами предикативної семантики, які власне детермінують семантику порівняння. З назв неістот найбільш поширеними у функції суб'єкта порівняння є соматизми, назви абстрактних сутностей, будівель, споруд, їх частин, рідин, тварин, рослин, реалій небесної сфери, локативи, назви їжі, знарядь праці, зброї, інші семантично розрізнені слова.

Багатством і різноманітністю відзначаються об'єкти порівнянь. Найчастіше це назви осіб, тварин, птахів, комах, риб, рослин, квітів, предметів хатнього, господарського призначення, знарядь праці, явищ природи, їжі, рідин, водних об'єктів, будівель, споруд, одягу, головних уборів, прикрас, предметів небесної сфери, металів, абстрактних сутностей, соматичні й локативні назви, низка слів предметної семантики, тематично розрізнені.

Художня виразність, емоційно-експресивне навантаження, стилістична значущість порівнянь у новелах Василя Стефаника неоднакова. Помітний пласт компаративних сполук новеліст почерпнув із надбань народнорозмовних порівнянь загальнонаціонального чи регіонального характеру, яким властивий відносно стійкий, усталений зв'язок суб'єкта та об'єкта і повторюваність, що певною мірою зменшує їх літературноестетичну вартість. На їхньому тлі більший емоційно-експресивний вплив на читача мають компаративні сполуки з нетривіальним, неординарним порівнянням суб'єкта й об'єкта. Найбільшу ефективність у вираженні мовної експресії засвідчили порівняння з розгорнутим, поширеним об'єктом, який деталізує, конкретизує, художньо увиразнює суб'єкт. В багатьох випадках такий об'єкт переростає в окремих образ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Бондаренко, Д. В. (1990). Порівняння в творах В. Стефаніка. *Стефаніківські читання, 1*, 124 – 128. Івано-Франківськ.
- Городенська, К. (2007). *Граматичний словник української мови: сполучники*. Київ – Херсон.
- Іванова, А. (1991). Семантика порівнянь у новелах В. Стефаніка. *Василь Стефанік і українська культура*. (Ч. II). 39 – 40. Івано-Франківськ.
- Ковалик, І. (2008). *Питання українського і слов'янського мовознавства. Вибрані праці*. (Ч. II). 397 – 403 / Упорядн. З. Терлак. Львів – Івано-Франківськ.
- Кучеренко, Л. (1991). Порівняльні конструкції в мові новел В. Стефаніка. *Василь Стефанік і українська культура*. (Ч. II). 54–56. Івано-Франківськ.
- Сучасна українська літературна мова. Стилїстика* (1973). Київ : Наукова думка.

REFERENCES

- Bondarenko, D.V. (1990). *Porivnannja v tvorah V. Stefanyka* [Comparison in the works of V. Stefanyk]. *Stefanykivs'ki chytannja, 1*, 124 – 128. Ivano-Frankivs'k. [in Ukrainian]
- Gorodens'ka, K. (2007). *Gramatychnyj slovnyk ukrai'ns'koi'movy: spoluchnyky* [Grammar dictionary of the Ukrainian language: conjunctions]. Kyiv – Herson. [in Ukrainian]
- Ivanova, A. (1991). Semantyka porivnjan' u novelah V. Stefanyka [Semantics of comparisons in V. Stefanyk's short stories]. *Vasyl' Stefanyk i ukrai'ns'ka kul'tura*. (Ch. II). 39 – 40. Ivano-Frankivs'k. [in Ukrainian]
- Kovalyk, I. (2008). *Pytannja ukrai'ns'kogo i slov'jans'kogo movoznavstva. Vybrani praci*. [Issues of Ukrainian and Slavic linguistics]. (Ch. II). S. 397–403 / Uporjadn. Z. Terlak. L'viv – Ivano-Frankivs'k. [in Ukrainian]
- Kucherenko, L. (1991). Porivnjal'ni konstrukcii' v movi novel V. Stefanyka [Comparative constructions in the language of short stories by V. Stefanyk]. *Vasyl' Stefanyk i ukrai'ns'ka kul'tura*. (Ch. II). 54–56. Ivano-Frankivs'k. [in Ukrainian]
- Suchasna ukrai'ns'ka literaturna mova. Stylistyka* (1973). [Modern Ukrainian literary language. Stylistics]. Kyiv : Naukova dumka. [in Ukrainian]